

THE CRITIC AND HIS IDENTITY-FOCUSED DISCOURSE - MIRCEA A. DIACONU - ION CREANGĂ. NONCONFORMISM ȘI GRATUITATE

Nicoleta Ifrim, Prof. univ. dr.,

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Mircea A.Diaconu's critical discourse displays specific features grasping identity traits embedded in the writing itself. Our study analyses the strategies of self-representation pointed out by the special relation established between the critic himself and the subject of his analysis, Ion Creanga. Talking about Creanga's work, Mircea A.Diaconu covertly mirrors his inner creative profile which gains relevance within the critical discourse.*

Keywords: *Mircea A.Diaconu, Ion Creangă, self-representation strategies, critical profile, discourse.*

Demersul exegetic al lui Mircea A.Diaconu este plasat sub semnul măștii, care funcționează în dublu sens - înspre scriitorul Creangă, a cărei *mască* este decodată treptat, în cele cinci capitole ale cărții și înspre criticul Mircea A.Diaconu, care vorbind despre măștile exegetice sau artistice ale lui Creangă, de fapt, denudează un discurs identitar pronunțat, un discurs „întors spre sine”, oglindind în esență personalitatea criticului care alege să recitească un scriitor canonic, și prin aceasta, oferă o nișă de explicitare a identității proprii.

Motto-ul cărții, aparținând lui Matei Călinescu, devine relevant ca purtător al unei duble adresabilități: „Paradoxul măștii vine de acolo că ea *arată, indică*, dar în același timp *ascunde*. (...) Purtătorul unei măști - fie prin ceea ce mărturisește, fie prin ceea ce ascunde masca lui - se apără cu ajutorul enigmaticului de primejdia *alienării*, propunându-se unei descifrări infinite și totodată ironizînd orice tentativă de a descifra...” În alte cuvinte, „paradoxul măștii” este cel care alimentează, pe de o parte, analiza scriiturii lui Creangă - un canonic fascinant prin polimorfismul operei, potențat prin relectură, și, pe de alta, fețele scripturale ale criticului care, prin opțiunile făcute, oferă un sens depre sine. De altfel, masca este toposul primar care permite, în cazul cărții noastre, redimensionarea relației identitate - alteritate, în sensul în care Homi K.Bhabha afirmă, în *Interrogating Identity: The Post Colonial Prerogative* că „to exist is to be called into being in relation to an otherness, its look or locus. It is a demand that reaches outward to an external object.” (Bhabha, 2005:63) Raportîndu-se la referința Creangă pe care o analizează în toate aspectele sale narrative sau umane, criticul creionează o umanitate dincolo de text, care à rebours, proiectează opțiunile unei identități reconfirmate prin selecția critică făcută. Este astfel activată o relație specială despre care glosa Bhabha: „It is always the production of an image of identity and the transformation of the subject in assuming that image. The demand of

identification - that is to be for an Other - entails the representation of the subject in the differentiating order of otherness. Identification (...) is always the return of an image of identity that bears the mark of the splitting in the Other place from which it comes.” (Bhabha, 2005:64)

Demersul analitic urmează, în trepte, o demonstrație seducătoare despre identitatea Creangă (cea scripturală și biografică), dar permanent dublată de indicii pe care discursul critic în sine le actualizează, focalizând imaginile identitare ale criticului, proiectate în cele trei niveluri de re-lectură selectate: componenta exegetică, cea biografică și imaginarul textual.

Capitolul *Cîteva repere exegetice* propune un pelerinaj diacronic al receptării operei lui Creangă, coagulînd în jurul ideii conform căreia „opera este un teritoriu în mișcare. (...) Multitudinea acestor interpretări, atît de diferite în substanța lor și situate dincolo de orice complementaritate, lasă să se înțeleagă că este vorba despre o operă ale cărei sensuri latente se actualizează de fiecare dată altfel, în funcție atît de cultura, sensibilitatea și competența exegeților, cît și de *vîrsta* pe care o are interpretarea propriu-zisă a operei.” (Diaconu, 2011: 5-6) Argumentele care legitimează viziunea lui Mircea A. Diaconu sunt selectate din lecturile critice ale unor analiști literari, canonici la rîndul lor, Vladimir Streinu, Maiorescu, Ibrăileanu, G.Călinescu, Al.Piru, George Ivașcu, Jean Boutière, Cornel Regman și comentate în sensul devalorării unui histrionism inerent scriiturii, dar și identității creatoare a lui Creangă: „Mimînd prostia, modest pînă la a mima...modestia, Creangă este un histrion - o spune și Călinescu - nu numai în opera sa, ci și în viața de toate zilele, sinele pus întotdeauna în prim plan dezvăluind, în fond, o natură nu prea străină de un anumit narcisism.” (Diaconu, 2011: 16) *Traseele biografice* identifică reperele empirice ale profilului auctorial, care ar putea justifica ocurența invariabilelor creatoare în imaginarul operei (*Strămoșii ardeleni. Părinții. Familia, Anii copilăriei. Școala și dascălii, Cleric, institutor, autor de manuale, „Țărăniile” de la Junimea, Creangă și Eminescu*), toate grefate pe strădania documentaristă a criticilor deja consacrați în receptarea vieții și operei lui Creangă. Ultimul subcapitol, *Despre religia scrisului sau cum scria Creangă*, prezintă premisele intrării în specificitatea imaginarului literar prin creionarea, în descendența lui Petru Rezuș, a unei *patimi a scrisului* care definește un profil creator atipic pentru „identitatea tipologică a literaturii române”: „Așa cum nu are precursori, deși la rigoare s-ar putea invoca niște nume, Ion Creangă nu are nici discipoli, ci doar niște epigoni și imitatori facili. La drept vorbind, el nu a creat o direcție în literatura română - e ca și cum nu ar participa la metabolismul ei - pentru că, în felul său, a epuizat un mod de abordare literară de mare originalitate; rădăcinile sale nu trebuie căutate în literatura cultă, ci în spiritul popular și într-o tradiție arhaică.” (Diaconu, 2011: 63)

Analiza operei lui Creangă ocupă un loc central în economia cărții, conturînd o ipostază a criticului interesat acum, dincolo de modulațiile semnificative ale biograficului, de cele ale imaginarului creator, de modalitățile tematice și de construcție ale textului în sine, dar printr-o permanentă raportare la autoritatea critică a exegeților. *Amintirile din copilărie* sunt asumate de către Mircea A. Diaconu într-o perspectivă de nișă, cea a *identității naratorului* „care apare fie în prezența autorului care se refugiază în trecut, reinstituind timpul acesta ca prezent, fie în anumite particularități care îi dezvăluie situarea din momentul spunerii. Un auditiv el însuși, scriindu-și

opera poate în primul rând după regulile oralității, atent la modulațiile fraxei și la sunete (Cornel Regman vorbește de *intoneme*), Creangă scrie construindu-se în primul rând pe sine ca personaj aflat în procesul comunicării. Tocmai de aceea s-a putut vorbi de imaginea unui *teatru al lumii* (*theatrum mundi*), dar și de o structură fundamental dramatică a *Amintirilor*.” (Diaconu, 2011: 77) Opțiunea pentru identitatea din scriitură nu este întâmplătoare, ci, dimpotrivă, conferă sens însuși demersului critic - al unui Mircea A.Diaconu care poate fi cunoscut prin analiza discursului său critic-aplicat, un creator de lume în care Creangă joacă rolul principal. Din acest punct de vedere, afirmațiile sale cu miză critică oglindesc, subtextual, imaginea unui critic - constructor pentru care, în opera scriitorului, „nu este vorba numai de filtrul timpului și de vreo decantare a anecdotului grav sau dramatic, ci în primul rând de această *bucurie solară a reconstituirii, a imaginării chiar și, mai ales, a spunerii*, prin schimbarea rolurilor (...). Pe de altă parte, umorul, oralitatea, chiar și o anumită jovialitate, n-ar putea fi explicate altfel decât prin *conștiința teatrală* a lui Creangă, prin importanța acordată receptării, prin implicarea unui posibil ascultător care poate să fie chiar și un sine dedublat, cum par să se petreacă lucrurile la începutul părții a II-a.”(Diaconu, 2011: 77-78-79)

Dacă în *Amintiri* Creangă este preocupat de a se redefini permanent ca actor narativ în interiorul actului *spunerii*, în *Povești* el pare a fi mai mult înclinat spre „natura spectaculară” și „perspectiva carnavalescă”. Chiar și spre „nonconformism” și „gratuitate” care, în *Pîcală*, „se completează (...) într-o construcție care, dincolo de structurile oximoronice, ascunde și relevă complexe umane ale personalității lui Creangă.” (Diaconu, 2011: 97) Sau, în *Moș Nechifor Coțcariul*, criticul observă că „tema acestui text nu este, cum s-ar putea crede, *seducția*, ci *cuvîntul*, iar valoarea lui nu este nicidecum dată de tainele aventurii erotice ori de apropierea licențiosului, pe care-l savurau junimiștii, ci de felul în care limbajul instituie realitatea, proiectînd-o din latență în potență” (Diaconu, 2011: 100), de „forța limbajului de a provoca realul și dialectica echivocurilor, cauza în sine a unei anumite atmosfere.” (Diaconu, 2011: 104) Creator de lume, fascinat de limbaj ca instrument al întemeierii acesteia, „sceptic și autoironic, histrion și narcisist, Creangă refuză descripția și narațiunea în formele consacrate, folosindu-le, deși nu întotdeauna, în măsura în care ele devin niște măști ale sinelui, pentru a pune în prim plan, cu discreție, emoția trecerii. Timpul nu este la el doar cadrul indiferent în care se succed niște evenimente, cu atît mai mult cu cît evenimentele în sine devin de la un moment dat lipsite de importanță, ci forța embrionară a *desfășurărilor realiste* sau a *gratuității lingvistice*. Pentru că, uitînd de sine, *rîzînd și plîngînd în același timp*, Creangă face din scris un instrument de abolire a timpului concret și de impunere a altuia, care nu este o copie datorită amintirii, ci o consecință a *practicii semnificante* implicînd organic identitatea autorului. În felul acesta, Creangă face, într-adevăr, concurență stării civile, iar rafinamentul expresiei este mijlocul de imagineare și construire a timpului alternativ.” (Diaconu, 2011: 152)

Invocînd „spectacolul exegetic” ca argument imbatabil în înțelegerea scriiturii lui Creangă, a limbajului lumii și a lumii limbajului transpuse exemplar în opera sa purtătoare de mărci identitare, Mircea A.Diaconu este convins că „o lectură cu totul inocentă nu te mai satisface. Trebuie să-i invoci, printre frazele lui Creangă, pe Maiorescu, Călinescu sau Iorga, pe

Ibrăileanu, Benjamin Fundoianu sau pe Vasile Lovinescu, pe Vladimir Streinu, Elvira Sorohan și pe Cornel Regman, pe mulți alții care au scris despre Creangă cu fervoare și devotament. (...) Îmi amintesc, pe de altă parte, datele unui basm, pare-mi-se indian, pe care-l invocă într-un loc Maria Corti. Unor orbi li s-ar fi cerut să pipăie un elefant și să identifice ulterior obiectul avut o clipă sub degete. Ei, bine, cel care pipăise o ureche credea că e vorba de o frânghie, cel care pipăise un picior vorbea despre un stîlp moale, iar ultimul, care avusese sub degete trompa, era convins că nu poate fi altceva decît un cîrnat. Morala acestei întâmplări îi visează evident pe criticii literari, care nu pot decît să aproximeze, din perspective limitate, anumite fragmente, cu iluzia (obligatorie) a percepției întregului. Este și motivul pentru care literatura nu poate fi redusă la un sens univoc. Este lecția pe care nu știu dacă ne-o poate oferi altcineva mai bine decît Creangă. (...) Atît de accesibil și atît de fascinant! În fond, cu atît mai dificil și mai fascinant cu cît pare mai accesibil.” (Diaconu, 2011: 157-158) Afirmatia lui Mircea A. Diaconu devine înșă semnificativă și într-un alt sens. Cel al creionării portretului unui critic sedus de umanitatea din text, dar și de cea care transcende scriitura în sine, al unui profil analitic ce, scriind despre Creangă, ni se dezvăluie pe sine însuși, într-un „discurs îndrăgostit”, întors către cel care îl proiectează ca într-o oglindă formatoare de identitate.

BIBLIOGRAPHY

Bhaba, Homi K, *The Location of Culture*, Routledge, New York, 2005.

Diaconu, Mircea A., *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate*, Princeps Edit, Iași, 2011.